

Прикази

Reviews

Comptes rendus

Naracije slikarske transmisije

Blagojević, Gordana. 2023. *Slovačko naivno slikarstvo u Srbiji. Etnoantropološka studija identitetskih praksi*, Fondacija “Babka” Kovačica, Beograd: Publikum, 275 str.

Slikarska dela ostaju, a životna iskustva njihovih stvaralaca raspršena su u prolaznosti sećanja. Kada se slikarstvo ukrsti sa životnim pričama umetnika uokvirenim istraživačkim zapisom i oblikovanim u monografiju, dobija se vredno delo za svako dalje naučno, sazajno iščitavanje i percipiranje. Proces nastajanja knjige Gordane Blagojević imao je svoju uzlaznu putanju od istraživanja (2012), saradnje sa fondacijom “Babka”, izrade knjige prvo u elektronskom izdanju, a potom u tri ekskluzivna štampana izdanja: na srpskom (2014), slovačkom (2016), engleskom (2018) i drugom dopunjenom izdanju na srpskom jeziku (2023). Bio je to početak promocije, javnih pohvala i priznanja: Svetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO) za ovu knjigu dodelila je medalju za kreativnost 2015. godine u okviru kategorije autor za istaknute radove u oblasti društveno – humanističkih nauka. Knjiga je dobila priznanje Udruženja likovnih umetnika primenjenih umetnosti i dizajnera Srbije (ULUPUDS) za izdavački poduhvat 2023. godine.

Monografija je bogato ilustrovan, konceptualno oblikovana u narativne forme, dajući dovoljno sadržajnog prostora u

praćenju etnografskih matrica kao što su svakodnevnica, identitet, kultura sa značenjskim i simboličkim odlikama. Svojom vizuelnošću i tekstualnošću uspostavljena je kompatibilna usklađenost slike – priče – teksta. Etnološki izvor jesu priče iz života različitih generacija umetnica i umetnika. Za monografiju je važno naglasiti da svaka životna priča, slika, inspiracija, tehnika rada, govori lično za sebe. Simbolično: slike pričaju (narativno slikarstvo), a priče slikaju. Gordana Blagojević vođena je svojom istraživačkom misijom da slikari i slikarke postanu vidljivi, da se o njima zna; da njihov potpis na slici ispisuje život. Dvostruko učitavanje ulaska u slike, iz slike u ličnost, u ambijent, sredinu uspostavilo je socijalizovano i emotivno prožimanje i širenje mreže svih protagonista: članova porodica, suseda, žitelja lokalne sredine, galerista, akademskih umetnika, kupaca. Urađeno je šezdeset pet intervjua, razgovora, audiovizuelnih zapisa i drugog ilustrovanog i pisanog materijala. Dalji proces rada podrazumevao je transkripciju, digitalnu obradu i formatiranje u pripovedačke okvire, fabule sa naglaskom na epizode, kao zaokružene narativne celine. Nije bilo lako postići da se iskrena umetnost, iskreno slikana, iskreno ispriča – prepriča, zapiše a da se, pri tome, održi saglasje između subjektivne prisnosti i istraživačkog oblikovanja.

U uvodu monografije Gordana Blagojević utvrđuje glavne smernice koje smatra istorijskim i kulturnim temeljima u rasvetljavanju fenomena Slovačkog

naivnog slikarstva u Srbiji. U posebnim uvodnim odeljcima autorka se fokusira na glavne teme i probleme kao što je istorija doseljavanje prvih pripadnika slovačkog naroda još od 18. veka, doseljavanja u tadašnju peščaru u 19. veku, pa sve do danas kada Slovaci predstavljaju većinu stanovništva Kovačice. U sledećem odeljku razmatra se pojam naivno slikarstvo i terminološke nedoumice, koji često iz ugla njenih tvoraca jeste *samouko slikarstvo*. Posebno se otvaraju etnološki senzori u predstavljanju stvaralaštva i identitetskih praksi. To podrazumeva raslojavanje kroz lični (*ja* slikar, slikarka), porodični (*moja* porodica), lokalni (“Mi Kovački slikari bili smo svaki za sebe”), nacionalni (Slovaci) i tržišni identitet (galerijska i izložbena komercijalizacija kao reprezentativni modus). Sve je to zajedno uticalo na stvaralački uzlet, inspiraciju, upornost, što otvara sledeće stranice knjige kroz ilustracije, priče, prizore i događaje.

Kompozicioni okvir knjige pod nazivom “Kazivanja o stvaralaštvu i životu” obuhvata kratke biografije i fotografije svakog umetnika i umetnice, njihova kazivanja i odabrana umetnička dela. Narativni format i pripovedanje otkrivaju dva važna procesa: komunikacija i značenje – prenošenje poruka. Kroz komunikaciju prate se nivoi sadašnjosti – slikarske svakodnevice, prošlosti – sećanja i perspektive – budućnosti. Narativno *ja* (*Ich-Form*) kroz autentični jezik pripovedanja zbližava sadašnje i prošlo vreme, pri čemu utisci, emocije i zbivanja ostaju isključivo u vlasništvu umetnika ili njihovih potomaka, odnosno ličnog oblikovanja priče. Pripovedačka dinamika uspostavlja slojevitost odnosa slikara, njihovih stvaralačkih uzora, savremenika, članova porodice i raznih susretanja. Introspekcija slikarskih ispovesti jeste ambijentalni život kroz sli-

kanje: sve se dešava u nekom kutu kuće, za stolom sa pogledom kroz prozor, u dvorištu, kroz iskustvene radionice. Priča se o počecima, o inspiracijama iz realnog sveta; o fantazmima, snovima, raspoloženjima (“Crtao sam tamu, noću jer sam se tako osećao”); o muško – ženskim odnosima, rodonačelnicima, razumevanju od strane bližnjih, prijatelja, dece, lokalne zajednice; o slikanju kao terapiji u prevazilaženju nedaća, o bolestima; o odmoru i opuštanju uz slikanje ili bekstvu od turobne svakodnevice. Ističu se dramski momenti teških perioda i siromaštva. Kada se u pričama prožimaju društvene i političke okolnosti, onda se to čini ne kroz njihovo naglašavanje, već kao životni tok u nekim prelomima: ratovi, konfiskacije, radne akcije, bombardovanja, ekonomska kriza. Tada naglašavaju da je u svemu tome pobedila umetnost, koja je opstala. Pripovedanje dobija svoje narativne gradacije kako se ulazi u svet – procese slikanja i nadahnuća. Čitalac može da sazna zanimljivosti razvoja slikarskog umeća od skromnih početaka do usavršenih tehnika rada i stilova: neko je u početku crtao karmenom, ili koristio pacovske brkove za četkice, neko je slikao na zidu, ili po prašini, ili iglom po drvenom prozoru, precrtavao /la, vezla pa prenosila na platno.

Monografija obiluje porukama važnim za edukacije i etike. Izdvojila bih važnu komponentu priča, a to su žene – slikarke (trideset jedna umetnica priča o svome životu). Žensko osvajanje umetničkog prostora značilo je da se one odupiru klišeima muške dominacije, patrijarhalnim načelima nametnutih svakodnevice, stvarajući sebe izvan drugih. U tome su nezastavno uspele, ali je njihova borba bila mnogo upornija i izazovnija. Epizode iz priča uvek naglašavaju dramske momente odlučnosti da se izađe iz uobičajenih kuć-

nih stereotipa i predano uđe u samo-svoj stvaralački svet. Poslednje priče u knjizi potiču od samouverenih i talentovanih slikarki mlađih generacija, koje uzimaju iz spoljnog sveta ono što ih pokreće: „Slikam uz muziku gotik – metal, a za slikanje najviše me inspiriše *Gospodar prstenova*, naučna fantastika“; „Volim naivu jer možeš da slikaš šta hoćeš i kako hoćeš“. Zato je važno to što je ova knjiga otkrila da je naivno slikarstvo doprinelo ženskoj emancipaciji i rodnoj jednakosti, pre svega, slobodi.

Iz epistemološkog ugla svakom znatiželjnom istraživaču omogućeno je da dalje proširuje analitičke diskurse, jer se

kroz priče itekako prepoznaju kulturne i socijalne dimenzije, odnosi moći, autoriteti, politike, statusi umetnika i nacionalnih zajednica. Istovremeno, slikarsko umeće kroz priče stvara svojevrsno nasleđe ne samo među generacijama umetnika, već i kroz šire umetničke i čitalačke percepcije. Ova knjiga je zasigurno sebi obezbedila mesto u promovisanju i postojanosti slikara i slikarstva naivne (*samo-uke*) umetnosti upravo kroz transmisiju nasleđa i saznanja.

Miroslava Lukić Krstanović
Etnografski institut SANU
mimaluk1@gmail.com